

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

โดย

นาย เมธี พยอมยงค์

วิทยานิพนธ์เสนอต่อคณะนิเทศศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เพื่อเป็นส่วนประกอบของการศึกษา

สำหรับวิทยานิพนธ์

พัฒนบริหารศาสตร์มหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์)

พ.ศ. 2533

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ลักษณะการขยายตัวของชุมชนแออัดในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

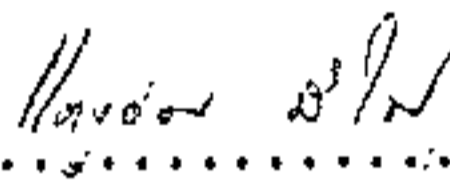
The Characteristic of the Expansion of Slums
in Phra-Nakorn District, Bangkok.

โดย

นายเมธี พยอมยงค์

โครงการบัณฑิตศึกษาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา พัฒนบริหารศาสตร-
มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

วันที่ 14 ส.ค. 33

(อาจารย์ ดร. แดงอ่อน มั่นใจตน)

ประธานกรรมการ

วันที่ 14 ส.ค. 33

(รองศาสตราจารย์ ดร. สากล จรรย์วิธานนท์)

กรรมการ

วันที่ 14 ส.ค. 33

(อาจารย์ สุภา กীরติบุตร)

กรรมการ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง ลักษณะการขยายตัวของชุมชนแออัดในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เรียบร้อยสมบูรณ์ตามกระบวนการวิจัย เพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก อาจารย์ ดร. แดงอ่อน มั่นใจตน ได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และมีความเป็นห่วงใยให้ความอนุเคราะห์ด้านความคิดและควบคุมวิธีการ ให้เป็นไปตามหลักการและวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในพระคุณเป็นอันมาก

รองศาสตราจารย์ ดร.สากรล จริยวิธานนท์ เป็นอีกท่านหนึ่งที่ทำให้ความอนุเคราะห์ในกระบวนการวิจัย ตลอดถึงการค้นคว้าเก็บข้อมูลต่าง ๆ ด้วย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

อาจารย์สุภา กীরติบุตร เป็นอีกท่านหนึ่งที่ทำให้ความอนุเคราะห์ในการแนะนำวิธีการทางสถิติและควบคุมดูแลงานวิจัยฉบับนี้เป็นอย่างดีมาตลอด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ ฐานดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นอีกท่านหนึ่งที่ทำให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือแนะนำให้ความรู้ด้านการวิจัย และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยมีความซาบซึ้งและขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้เช่นกัน

การศึกษาของผู้วิจัยนับแต่เริ่มแรกได้รับการสนับสนุนทั้งด้านกำลังทรัพย์ กำลังความคิด และการดูแลเอาใจใส่อย่างดียิ่งของ ศาสตราจารย์มนตรี-อาจารย์บุญยั้ง พยอมยงค์ บิดามารดาของผู้วิจัย อาจารย์สัจด์-อาจารย์บุญยง เอมหฤทัย ซึ่งเป็นน้าของผู้วิจัย ท่านทั้งสองได้ให้ความรัก ความเมตตา มีความห่วงอาทรต่อผู้วิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงยิ่งไว้ ณ ที่นี้

อาจารย์หรรษา พยอมยงค์ น้องสาวคนเดียวของผู้วิจัย อาจารย์บุปผา เตียวตระกูล คุณแหวงชูพงษ์ เศรษฐบุปผา คุณถิ่น หงษ์ทอง คุณปริญญาพร ชุรินทร์นิน คุณดวงกมล ชนม์นัส ได้ให้การช่วยเหลือด้านวิจัยหลายอย่างหลายประการ ซึ่งผู้เขียนมีความซาบซึ้งในไมตรีจิตเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบคุณทุกท่าน ไว้ ณ ที่นี้

งานวิจัยฉบับนี้ผู้เขียนขออุทิศความดีแก่ คุณพ่อ คุณแม่ คุณน้า และครูบาอาจารย์ ผู้อบรมสั่งสอนผู้เขียนมา จึงขอกราบคารวะด้วยเศียรเกล้า ไว้ ณ ที่นี้

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ลักษณะการขยายตัวของชุมชนแออัดในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
ชื่อนักศึกษา : นายเมธี พยอมยงค์
ชื่อปริญญา : พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
สาขาวิชาเอก : นโยบายและการวางแผนทางสังคม
ปีการศึกษา : 2533

บทคัดย่อ

ชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งขนาดและปริมาณของพื้นที่ และจำนวนประชากรในชุมชน อันเป็นผลมาจากสาเหตุหลายประการจากการขยายตัวดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดความแออัดยัดเยียด และส่งผลให้เกิดปัญหาอันเป็นการต่อชุมชนนั้น ๆ และปริมณฑลในเขตเมืองในส่วนรวม

ผู้วิจัยมีความประสงค์จะทำการค้นคว้าวิจัย เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและลักษณะการขยายตัวของชุมชนแออัดในเขตพระนคร ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนแออัดในเขตเก่าแก่ชั้นในสุดของกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เพราะเป็นเขตที่มีอัตราการของการขยายตัวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องมากกว่าเขตอื่น ๆ ในกรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ เพื่อการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนแออัด ลักษณะการขยายตัวของชุมชนแออัด และปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเลือกเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนแออัด 6 ชุมชน เป็นตัวแทนของกลุ่มที่ใช้ศึกษาโดยยึดอายุของชุมชนและลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนในชุมชนเป็นเกณฑ์ ส่วนวิธีการรวบรวมข้อมูลกระทำโดย การทำแผนที่การใช้ที่ดิน การสำรวจภาคสนาม และสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนตามแบบสอบถามที่สร้างขึ้น จำนวน 177 ครัวเรือน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์

ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนแออัดที่ศึกษามีอายุของชุมชนอยู่ในระหว่าง 65-200 ปี โดยเริ่มต้นของชุมชนนั้น มีจำนวนบ้านในเขตพระนครไม่หนาแน่นมากนัก ในเวลาต่อมาความเจริญของเมืองมากขึ้น จึงทำให้ประชาชนจากภายนอกเขตอื่นในและต่างจังหวัด เข้ามาอาศัยในเขตนั้นเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในชุมชนท่าวังและชุมชนป้อมมหากาฬ ซึ่งได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงก่อนการใช้แผนพัฒนาฉบับที่หนึ่ง และในช่วง พ.ศ. 2504-พ.ศ. 2513 หลังจากนั้นการขยายตัวสิ้นสุดลง ทั้งนี้เป็นเพราะมีการใช้พื้นที่ภายในชุมชนเต็มหมดแล้ว ส่วนชุมชนแออัดอื่น ๆ ยังคงมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องทั้งการเพิ่มพื้นที่ภายในชุมชน และการขยายตัวโดยการเพิ่มขึ้นของประชากรภายในชุมชน

การเพิ่มขึ้นที่ภายในชุมชนนั้น ได้แก่ การบุกรุกที่ดินข้างเอกชน วัด และหน่วยราชการ รวมทั้งการเช่าที่ดินและการเช่าช่วงที่ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง พ.ศ. 2504-2513 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการเริ่มใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมุ่งเน้นโครงการพัฒนาขั้นพื้นฐาน เพื่อรองรับความเจริญด้านเศรษฐกิจในเมืองหลวงของประเทศ ยังผลให้เกิดการหลั่งไหลของแรงงานเข้ามาทำงานในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร

สำหรับปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนเลือกเข้ามาอาศัยในชุมชนแออัดนั้น ผลการศึกษาพบว่า ในทุกชุมชนที่ศึกษามีปัจจัยที่คล้ายคลึงกัน คือ อยู่ใกล้แหล่งงาน ย้ายโดยการสมัครและค่าเช่าที่ดินหรือบ้านในเขตชุมชนแออัดมีราคาต่ำ ในส่วนที่เกี่ยวกับการที่ชุมชนแออัดอยู่ใกล้กับแหล่งงานนั้น เมื่อพิจารณาควบคู่ไปกับแผนที่แสดงการใช้ที่ดินของกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2501 พ.ศ. 2516 และ พ.ศ. 2532 แล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่า บริเวณที่มักอาศัยในหลายพื้นที่ของเขตชั้นในเป็นย่านพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม และบริการพื้นฐานต่าง ๆ จึงทำให้ประชาชนเข้ามาอาศัยใกล้ ๆ กับแหล่งงานดังกล่าว โดยลักษณะการบุกรุก การเช่าที่ดินเพื่อปลูกบ้าน การเช่าบ้าน หรือการเช่าช่วงบ้าน ผลลัพธ์สุดท้ายเมื่อมีจำนวนบ้านเรือนและการอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น จะเป็นผลให้กลายเป็นชุมชนแออัดไปในที่สุด

Thesis Title : The Characteristic of the expansion of Slums in
Phra-Nakorn District, Bangkok.
Author : Mr. Methee Payomyong
Degree : Master Degree in Social Development
Major : Policy and Social planning
Academic Year : 1990

Abstract

Bangkok Metropolitan slums have been enormously expanding, both in size as well as number of areas, and in their dwellers, as a result from various reasons. Such an expansion leads to the excessive density of housing and consequently creates numerous problems to the slums in particular and to Bangkok in general.

This researcher attempted to find out (1) historical context and (2) characteristics of such expansion of slums in Pra-Nakon District-the inner and foremost area of Bangkok Metropolitan. Finally, this study had also searched for (3) reasons why dwellers had had chosen the area as their living destination.

To achieve these objectives, six slums in Pra-Nakorn District had been selected, according to their age and land holding characters, for this research. While methods of data collecting were the land-use mappings, the field study, and the interviewing of the 177 household heads.

The result showed that the age of studies areas were between 65-200 years old. In the beginning there were few household in the communities. Later, when Bangkok was growing more people from outer areas of the metropolitan as well as from other parts of the country poured into the area especially in the Ta-Wang and the Pom-Mahakarn

communities. The significant periods of such rapid expansion were before 1970 and during 1961-1970. Then the growth had ended ; it was because the area had been filled up.

The expansion of those communities was created by squatting public and private lands and temple lands, land renting and subletting. The period of this growth was especially during 1961-1970 beginning of the declaration of national economic and social plan where infrastructures had been built in Bangkok for economic expansion drive. Accordingly, massive migration from rural areas into inner Bangkok took place.

Major factors drawn those dwellers into the area were as follow : being located near work-places, migrating with spouses, and paying lower rent-rate. As for being located near work-places, the study showed that it was closely related to land use maps of Bangkok in 1958, 1974 and 1989 respectively where inner area was obviously a place concentrating of commercial industrial as well as public utilities centers. No doubt, excessive dwellers had chosen the area to live. Consequently, many and bigger slums extensively appeared within the inner Bangkok.